

II. Η Δευτερη Οδος και το Μηδεν¹

Εξω απ' αυτο το αστρο, σκεφτηκα, δεν ειναι τιποτα, κι αυτο

Ειναι τοσο ερημωμενο.

Αυτο και μονον ειναι το καταφυγιο μας, και τουτο

Ετσι μοιαζει.

Bertold Brecht²

Η δευτερη οδος εισαγεται με τους στικους II/5,6:

II/5 Η Δ ΩΣ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ ΤΕ ΚΑΙ ΩΣ ΧΡΕΩΝ ΕΣΤΙ ΜΗ ΕΙΝΑΙ

ΤΗΝ ΔΗ ΤΟΙ ΦΡΑΖΩ ΠΑΝΑΠΕΥΘΕΑ ΕΜΜΕΝ ΑΤΑΡΠΟΝ

Τουτο ανακεφαλαιωνεται στους στικους VI/2,3 με καπως αλλες λεξεις:

VI/2 ΜΗΔΕΝ Δ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ ΤΑ Σ ΕΓΩ ΦΡΑΖΕΣΘΑΙ ΑΝΩΓΑ

ΠΡΩΤΗΣ ΓΑΡ Σ ΑΦ ΟΔΟΥ ΤΑΥΤΗΣ ΔΙΖΗΣΙΟΣ [ΕΙΡΓΩ]

Ενω η θεα αποστελει τον Παρμενιδη - κι εμας - στην πρωτη οδο (VI/1: ΧΡΗ ΤΟ ΛΕΓΕΙΝ ΤΕ ΝΟΕΙΝ Τ ΕΟΝ ΕΜΜΕΝΑΙ), τον αποτρεπει - κι εμας - απο την δευτερη οδο, απο την οδο ΩΣ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ. ΟΔΟΙ = ΝΟΜΟΙ

Το «ΟΥΚ ΕΣΤΙ» στο 7ο Κεφαλαιο ερμηνευτηκε οχι ως αρνηση του συμβαντος του Ειναι (κατα το: δεν βρεχει **προκειται για συμβαν του Ειναι;**) αλλα πολυ περισσοτερο ως συμβαν του μη-Ειναι (κατα το: συμβαινει μη βροχη). **Οπως το ΕΟΝ ... ΧΡΗ ΛΕΓΕΙΝ ΤΕ ΝΟΕΙΝ ΤΕ, που θα πει: αυτο ειναι απο παντα ΠΕΦΑΤΙΣΜΕΝΟΝ, ΛΕΓΕΤΑΙ, ΠΕΡΙΣΥΛΛΕΓΕΤΑΙ ΠΑΝΤΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΤΑ, βλ. μηλια, ετσι το ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ δεν βρισκεται πουθενα, δεν συνοδευει κανενα ΛΕΓΕΙΝ ΤΕ ΝΟΕΙΝ ΤΕ. Δεν**

¹ Με εντονους χαρακτηρες σχολια μου.

² «Ausser diesem Stern», Die Gedichte, S. 959.

προκειται για εμπειρίες, «συμβαντα», αλλά για το παρα-κειμενο, ΕΣΤΙΝ, και για το μη παρακειμενο, ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ. Τι θα πει αυτο;

Το ξενοδοχείο «Magna Graecia» *δεν είναι* τουριστικός προορισμός· η μπυρα εδώ *δεν είναι* κρασί, *δεν είναι* κρύα, *δεν είναι* μεγάλο ποτήρι και *δεν είναι* ξεχειλή όπως οι μπυρες στην Βαυαρία, αλλιώςτε *δεν είμαστε* στην Βαυαρία και σήμερα το βράδυ *δεν θα είμαστε* ούτε στο «Magna Graecia», κι ακόμα τώρα *δεν είμαι* πια τόσο ταραγμένος με την μαχ-2-βολίδα· το άθροισμα μαχ 2 και ταχύτητας 4 *δεν είναι* το θέμα σε μια σύγκρουση, αν κανείς θέλει να υπολογίσει την (από το τετράγωνο της ταχύτητας εξαρτωμένη) ενέργεια καταστροφής· κι η σύγκρουση δεν έγινε, μα ο,τι *δεν είναι* μπορεί και να γίνει. Κατά τον Αριστοτέλη, και το ΜΗ ΕΩΝ, ΛΕΓΕΤΑΙ ΠΟΛΛΑΧΩΣ.³

Όμως ήταν καν το προκειμένο για τον Παρμενίδη, για το το ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ του, όπως για τον Αριστοτέλη, η άρνηση μιας πρότασης; Η μπυρα δεν είναι στερεό, δεν είναι αέριο όπως ο ατμός κι ο καπνός, δεν είναι αχρωμή όπως το νερό, δεν είναι γάλα, δεν είναι λάδι, δεν είναι κρασί. Είναι λοιπόν κάθε θετικός ορισμός άρνηση; Ο Hegel ερμήνευσε το μη Είναι στον Παρμενίδη μ' αυτήν την έννοια: «Το όριο, η άρνηση, το οριστικό κάθε μορφής, το ατομικό, μεμονωμένο, επομένως το αρνητικό δεν είναι διόλου.»⁴ Όμως αυτό ήταν που έννοουσε ο Παρμενίδης; Η δεύτερη οδός αφορά μόνον την δυνατότητα μιας αρνητικής πρότασης;

Η δεύτερη οδός αντιπαράκειται αυστηρά προς την πρώτη οδό:

II/3 Η ΜΕΝ ΟΠΩΣ ΕΣΤΙΝ ΤΕ ΚΑΙ ΩΣ ΟΥΚ ΕΣΤΙ ΜΗ ΕΙΝΑΙ

II/5 Η Δ ΩΣ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ ΤΕ ΚΑΙ ΩΣ ΧΡΕΩΝ ΕΣΤΙ ΜΗ ΕΙΝΑΙ

Η πρώτη οδός ανήκει στην ΠΕΙΘΩ **την δίνει το Παρα-κειμενο=ο,τι λες και κανείς, σαν από παντα: το μεγάλο αφατο ΝΑΙ=το ΕΥΚΥΚΛΙΟΝ ΑΤΡΕΜΕΣ ΗΤΟΡ, ΑΛΗΘΕΙΑ και είναι μια πορεία**

³ μετά τα φυσικά, π.χ. 1067β, 25-30· 1069β, 27· 1089α, 25-31 - πρβλ. φυσικά, 2252, 20-25. [...]

⁴ Vorlesungen..., σελ. 56. Εδώ ο Hegel αναφέρονταν στην «μεγάλη ρήση του Spinoza»: «Omnis determinatio est negatio» [...]

γεματη απο ΠΕΙΘΩ, με ΟΠΑΔΟ την αληθεια (II/4) - η δευτερη οδος προφανως δεν ειναι. Ειναι μια ατραπος ΠΑΝΑΠΕΥΘΕΑ (II/6), διχως ΠΕΙΘΩ, **λειπει το Παρακειμενο=το μεγαλο αφατο ΟΧΙ** κι εδω η αληθεια ειναι μακρια. Γιατι;

II/7 ΟΥΤΕ ΓΑΡ ΑΝ ΓΝΟΙΗΣ ΤΟ ΓΕ ΜΗ ΕΟΝ ΟΥ ΓΑΡ ΑΝΥΣΤΟΝ

ΟΥΤΕ ΦΡΑΣΑΙΣ [...]

III [...] ΤΟ ΓΑΡ ΑΥΤΟΝ ΝΟΕΙΝ ΕΣΤΙΝ ΤΕ ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ

Αρα λοιπον μηπως η δευτερη οδος δεν ειναι η οδος της αρνησης αλλα η προσπαθεια να αναγνωριστη και να εκφρασται εκεινο το ΜΗ ΕΟΝ; Αρα λοιπον μηπως η δευτερη οδος (αν ηταν ΑΝΥΣΤΟΝ) θα οδηγουσε «προς τα εξω», εξω απο την μεγαλη αλληλεχεια = **η αλληλεχεια του τωρα και του απο παντα, του εδω και του παντου=ΑΛΗΘΕΙΑ** ΝΟΕΙΝ ΚΑΙ παρουσιας; Ομως τι θα πει τοτε: ΟΤΙ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ;

Οτι κατι δεν ειναι παρον για ενα ΝΟΕΙΝ; Εδω και τωρα στην «Magna Graecia» μη παροντα ειναι: η νυχτα και το φεγγαρι, ο νορμανδικος πυργος στον λοφο, ο ελεφαντας στον ζωολογικο κηπο των Συρακουσων**«παροντα» εδω, μεμονωμενα, ξεχωρα. Αυτα δεν ειναι τα παρεοντα.** Συμβαίνει εδω κατ' αυτον τον τροπο ενα μη Ειναι; Ομως:

IV/I ΛΕΥΣΣΕ Δ ΟΜΩΣ ΑΠΕΟΝΤΑ ΝΟΩΙ ΠΑΡΕΟΝΤΑ ΒΕΒΑΙΩΣ

ΝΟΕΙΝ θα πει ΟΥΚ ΑΠΟΤΜΗΞΕΙ, και ΠΑΡΕΟΝΤΑ θα πει και ΑΠΕΟΝΤΑ-ΠΑΡΕΟΝΤΑ - παροντα ως κοντινα και μακρυνα, ως παροντικα, παρελθοντα και μελλοντα, ως «πραγματικα» και «φαντασιωμενα»- **το πρωι ανατελλει το σκοταδι, αγγελικο και μαυρο, φως: οι δυο μορφες ομοσ.** Ομως τοτε τι θα πει στον Παρμενιδη το ΜΗ ΕΟΝ; Υπαρχει καν ακομη οδος «προς τα εξω»;

Κειτονταν. Το ανορθωμενο του προσωπο ηταν

χλωμο κι αρνητικο στο αποκρημνο μαξιλαρι,

αφοτου ο κοσμος και τουτη η γνωση-γι'-αυτον

αποκοπηκαν απ' τις αισθησεις του

και ξαναπесе στο αμετοχο ετος.

Αυτοι που να ζει ετσι τον ειδαν, δεν εγνωριζαν

ποσο ενα ηταν μ' ολα αυτα·

γιατι αυτα: αυτα τα βαθη, αυτα τα λιβαδια

κι αυτα τα νερα *ηταν* το προσωπο του.

Ω το προσωπο του ηταν αυτη ολη η εκταση

που ακομη και τωρα προς αυτον θελει κι αυτονα παρακαλει·

κι η μασκα του, που τωρα σε αγωνια πεθαινει,

ειναι τρυφερη κι ανοικτη σαν το μεσα μερος

ενος καρπου που χαλα στον αγερα.

Rainer Maria Rilke, *Der Tod des Dichters*⁵

Ακομη κι αν χρωματιζεται απο την συγχρονη εποχη - με τις «αισθησεις», την συνειδηση («η γνωση-γι'-αυτον») και τον «αμετοχο» χρονο -, εδω η αλληλεχεια ειναι και ανθρωπου ερχεται σε γλωσσα εμφαντικα, η αλληλεχεια της παρουσιας ενος λιβαδιου και του «εννωωντος» και «λεγοντος» ανθρωπου ***αυτα τα βαθη, αυτα τα λιβαδια κι αυτα τα νερα ηταν το προσωπο του - οχι, εδω αποφανση μονον, κατα το: ψυχη και σωμα ειναι ενα: παραστασεις*** ο οποιος - καθοτι, εννοημενος ουσιακα, κατοικει στην γλωσσα -, εννοημενος ουσιακα ειναι και ποιητης. Ομως υπαρχει λιβαδι ακομη και οταν δεν υπαρχει κανενας ανθρωπος ο οποιος να μπορει να δει το λιβαδι και να πει «λιβαδι»;

Εαν πεθανει ενας μεμονωμενος ποιητης, αλλοι ανθρωποι θα δουν τα λιβαδια και τα νερα. Εαν πεθανουμε σημερα το βραδυ, συντομα βεβαια θα 'ρθουν αλλοι τουριστες ν' ανεβουν στον πυργο στον λοφο της Velia. Εαν ομως δεν θα υπαρχουν καθολου ανθρωποι, εαν κανενας δεν επιζησει, ουτε και στα κυβερνητικα καταφυγια; Θα ειναι

⁵ «Neue Gedichte» (1907) στο SW, Bd.2, σελ. 495 κ.ε.

ακομη λιβαδι και πυργος; Και τι συνεβαινε με τον λοφο πριν υπαρξουν ανθρωποι που μπορουσαν να τον αντιληφθουν; Ηταν ο λοφος, ηταν η θαλασσα ακομη και πριν απο την γεννηση της ζωης; **η πλανη ηδη στο «εαν...οταν»**

Η μηπως οι λεξεις ειναι, θα ειναι και ηταν χανουν καθε νοημα εαν δεν υπαρχουν ανθρωποι που εννοουν και λεγουν Ειναι; Μηπως η προσπαθεια να χρησιμοποιηθουν οντως αυτες οι λεξεις ειναι καπου πορεία στην δευτερη οδο; **λειπει το παρακειμενο, λεγεται κατι που δεν ειναι** ΠΕΦΑΤΙΣΜΕΝΟΝ. Μηπως ηδη η ερωτηση τι θα ειναι και τι ηταν διχως τον ανθρωπο ειναι βημα σ' αυτην την διχως προοπτικη⁶ ατραπο, την αφασικη; αμυντικοι μηχανισμοι: παρεμβαινει το ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ.

Ομως ο Παρμενιδης δεν εγνωριζε ακομη τιποτε για την γεννηση της ζωης επανω στη γη και σιγουρα τιποτε για την δυνατοτητα της βομβας υδρογονου και του overkill! Και παλι - ΝΟΕΙΝ και Ειναι: καθοτι τουτο ειναι ενα ταυτοσημο (III). Και παλι -

VIII/36 [...] ΟΥΔΕΝ ΓΑΡ ΕΣΤΙΝ Η ΕΣΤΑΙ

ΑΛΛΟ ΠΑΡΕΞ ΤΟΥ ΕΟΝΤΟΣ [...]

ΩΣ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ (οτι συμβαινει μη Ειναι) θα πει αραγε: οτι ΕΣΤΙΝ, συμβαινει Ειναι κατα αλλον τροπο, εξω - εξω απο την σφαιρα ΝΟΟΣ και Ειναι; Εαν με την ευρυτατη εννοια ΝΟΕΙΝ θα πει ΟΥΚ ΑΠΟΤΜΗΞΕΙ ΝΟΕΙΝ **θα πει: ΠΕΦΑΤΙΣΜΕΝΟΝ. Ο ανθρωπος δινεται ως ΝΟΕΙΝ, το ΝΟΕΙΝ ειναι η αποστολη και το χρεος του, ανευρισκεται ως αυτη η αποστολη και αυτο το χρεος. Το σημερινο ονομα για το αυτον: πληροφορια.** και Ειναι «παρουσια», τοτε παντως παραεξω δεν υπαρχει τιποτε.

Και παλι η δευτερη οδος ειναι μεν τελειως αφασικη, ομως οπωσδηποτε μνημονευεται ως οδος (II/2). Ποτε κινδυνευουμε να βρεθουμε σ' αυτην; Οταν μιλουμε για το τι ηταν πριν απο την γεννηση του ανθρωπου; Ή οταν ισχυριζομαστε κατι για μια ζωη μετα

⁶ Ο Κ. -H, Volkmann-Schluck στα αδημοσιευτα μαθηματα του (βλ. σελ. 45) ονομασε την πρωτη οδο «γεματη προοπτικες», την δευτερη «διχως προοπτικη με την διπλη εννοια της γερμανικης λεξης [aussichtslos]».

θανάτο; Η όταν λέμε ιστορίες για πράγματα που δεν υπάρχουν ή για τα οποία εξ αρχής δεν μπορούμε να γνωρίζουμε - ή να υποψιαζόμαστε - τίποτε; **Αυτά αφορούν τα ΣΗΜΑΤΑ, ΑΓΕΝΗΤΟΝ, ΑΝΟΛΕΘΡΟΝ κλπ. Όπως στην ανταποκριση προς αυτά λέγεται αφωνα ΕΣΤΙΝ, στην παραβίαση τους λέγεται αφωνα ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ.**

VII/1 ΟΥ ΓΑΡ ΜΗΠΟΤΕ ΤΟΥΤΟ ΔΑΜΗΙ ΕΙΝΑΙ ΜΗ ΕΟΝΤΑ

Με τις ερωτήσεις μας ψηλαφούμε στα σκοτεινά. Μηπως όμως τελικά ΜΗΔΕΝ Δ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ θα πει οντως: *Δεν υπάρχει τίποτε έξω από την σφαίρα ΝΟΕΙΝ και ΕΙΝΑΙ;* **Όχι αρνητικό: έξω από την σφαίρα: το ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ.**

VI/2 ΜΗΔΕΝ Δ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ ΤΑ Σ ΕΓΩ ΦΡΑΖΕΣΘΑΙ ΑΝΩΓΑ

ΠΡΩΤΗΣ ΓΑΡ Σ ΑΦ ΟΔΟΥ ΤΑΥΤΗΣ ΔΙΖΗΣΙΟΣ [ΕΙΡΓΩ]

Η θέση της Θεας ως προς την δεύτερη οδό είναι σαφής: Αποτρέπει απ' αυτήν. Μας προειδοποιεί κάπου η Θεά για το Μηδεν;

Ο θεολόγος Alfred Jöger παρουσίασε την θέση ότι στην δυτική φιλοσοφία με τον Παρμενίδη αρχίζει η καταπολέμηση, η «απορριψη» του Μηδενός. Ένα από τα πλέον αδιαμφισβήτητα αξιώματα της φιλοσοφίας του, λέει, είναι η σκέψη πως έξω από το Είναι δεν είναι τίποτε και πως αυτό το Μηδεν είναι κάτι ανούσιο που δεν έχει νοήμα και που είναι αδύνατο να το σκεφτεί κανείς. Εκτοτε η φιλοσοφία απώθει το Μηδεν. Χαρακτηρίζεται από «λησμοσύνη του Μηδενός».⁷ Και ο Heidegger, ο οποίος διεγνώσε την «λησμοσύνη του Είναι» της εποχής μας, είναι δεσμιός της παραδοσης αυτής της λησμοσύνης του Μηδενός. Βεβαία στην πρώτη φάση της σκέψης του αποσπαστηκε απ' αυτήν τόσο όσο κανένας προηγούμενος, όμως αργότερα υποχώρησε τρόπον τινά εμπρός στο Μηδεν. Ούτε και ο Παρμενίδης, για τον οποίο βεβαία Είναι και Μηδεν αποκλείονται μεταξύ τους σε ακραίο βαθμό, δεν μπόρεσε να τον σταματήσει.⁸ Τώρα αντιθετα ισχυεί, πέραν του Heidegger, να εκτεθούμε στο Μηδεν, σ' αυτό το «έξωθεν του Είναι», όπως

⁷ σελ. 288, 305, 373, 425 κ.ε.

⁸ σελ. 306, 367, 371, 414κ.ε.

ενας νεος που εγκαταλείπει το πατρικό του σπίτι χαρίν της ελευθερίας. Διότι το Μηδεν, αυτό το τελειώς άλλο, που ξεσπά εν μέσω του Είναι, καθορίζει την ανθρωπινή ελευθερία. Το Είναι είναι εξάρχης το «Εν». Όμως το Μηδεν είναι αντιθετως το τελειώς άλλο. Ακόμη παραμένει λησμονημένο. «Το Εν [το Είναι] σκαβεί αφωτα στον εαυτό του και ψαχνεί ποιον θα καταπιεί. Το Άλλο [το Μηδεν] παραμένει το κατεξοχήν αποκλεισμένο.»⁹ Τέλικά έρχεται η αναποφευκτή θεολογική στροφή: Το κατεξοχήν άλλο προς το Είναι, το Μηδεν, είναι ο Θεός.¹⁰

Σίγουρα εδώ θα μπορούσαν να ειπωθούν μερικά, για παράδειγμα ότι ο Jδger, ο οποίος τοποθετεί αυτόν τον «θεο-Μηδεν» ολότελα έξω από το Είναι, πρέπει να τον συνδέει διαρκώς με το ρήμα «είναι» ή «είναι παρών». Προκειται εδώ για «την σιγαλή παρουσία ή απουσία του Άλλου». Ο θεός-Μηδεν είναι παρών ή απών, και μάλιστα είναι το «ens realissimum», το πλέον πραγματικό ον.¹¹ Ακόμη θα χρειαζόνταν να αναφερθεί πως ο Jδger αρχικά αποδίδει στον φιλόσοφο Heidegger μια πολύ περιορισμένη έννοια του Είναι, ώστε κατοπιν να την καταπολεμήσει με μια έννοια του Μηδενός η οποία παλι θυμίζει σε πολλά την μη περιορισμένη έννοια του Είναι του φιλοσοφού. Πάντως το ότι Είναι και Θεός είναι το αυτό, ο Heidegger δεν το είπε ποτέ.

Όμως τώρα δεν θέλω ν' ανοίξω μια θεολογική αψιμαχία με τον Jδger για τον θεό και τον κόσμο, καθώς βρίσκομαστε πάντα στην «Magna Graecia», στο πεδίο ελξης της αλλοτινής Magna Graecia κι ακούμε τον λόγο μιας προχριστιανικής θεάς. Οντως απώθει το Μηδεν; Εισαγει ο Παρμενίδης πραγματι την «λησμοσύνη του Μηδενός» της Δύσης;

Ο Jδger με τους ισχυρισμούς του δεν είναι διόλου μονός. Ήδη συχνά υποτεθήκε πως ο Παρμενίδης με την αποκρούση της δεύτερης οδού βασικά απαρνείται την παροδικότητα και το γήινο των θνητών ανθρώπων. Το ποίημα του Παρμενίδη - σε ακραία διατύπωση - ερμηνεύεται ως αμυντική αντίδραση εναντίον της θεμελιακής εμπειρίας της

⁹ σελ. 374, 430κ.ε., 434, 479 (παραθεμα)

¹⁰ σελ. 448-483

¹¹ σελ. 431, 447, 455, 467

θνητοτητας του ανθρωπου και του ανεξελεγκτου της μοιρας.[Ο W. Rfd (σελ. 118) υποψιαζεται πως σκοπος αυτης της φιλοσοφιας ειναι «η απελευθερωση της ψυχης απο την εμπειρικη, υλικη, ως αρνητικη αξιολογουμενη πραγματικοτητα». *UH/P* (σελ. 123 κ.ε.) ταξινομει τον Παρμενιδη σε μια «ελληνικη παραδοση της πρωιμης εποχης» η οποια διαρκως περιστρεφεται «γυρω απο τα φαινομενα της αλλαγης και της παροδικοτητας τα οποια σ' αυτους τους αιωνες τα εζησαν με ασυνηθιστη ενταση παθους». Πρβλ. επισης *JS*, σελ. 313, και W. Burkert, *Griechische Religion*, σελ. 458, 471. Μια αλλη «φυσικη-φιλοσοφικη» ερμηνεια καταλαβαινει την απορριψη της δευτερης οδου ως αρνηση του κενου, του *vakuum*, του κενου χωρου. Πρβλ.: *KB*, σελ. 96, 102, 179· **16ο Κεφ. (σημ 4,8) και 27ο Κεφ. (σελ. 560 και σημ. 24).**]

Πολυ προσφατα ο Klaus Heinrich, με την θεολογικη-φιλοσοφικη του συγκριση μεταξυ του Παρμενιδη και του προφητη Ιωνα, υποστηριξε ιδιαίτερα αποφασιστικα την αποψη οτι ο Παρμενιδης, με την επικληση του Ειναι, στρεφεται εναντια στην θανασιμη απειλη του μη-Ειναι: «Δεν αμυνεται εναντια σε ενα λογικο nonsens αλλα - οπως αλλωστε ολες οι προτασεις της πρωιμης Λογικης - εναντια στο μη-Ειναι που απειλει με το τελος στον θανατο και στην μοιρα.» Η φιλοσοφια του Παρμενιδη ειναι «το προτυπο για εκεινη την μορφη της αποδαιμονοποιησης η οποια θεωρει πως θα νικησει την δαιμονικη πραγματικοτητα αρνουμενη την πραγματικοτητα της».¹²

Ομως πραγματι απωθει τον θανατο η αγγελια της θεας; Αποδρα ο Παρμενιδης εμπρος στο Μηδεν;

Στην Ζυριχη η Ανια ακουσε στο τραμ τον εξης διαλογο αναμεσα σε δυο νεους:

Κοπελα: Δεν υπαρχει τιποτα που δεν υπαρχει.

Νεαρος: Πως - το Μηδεν.

Κοπελα: Οχι - και το Μηδεν υπαρχει.

Νεαρος: Ομως - αν αυτο ειναι ενα τιποτα, τοτε και δεν υπαρχει.

¹² σελ. 87, 92.

Ο συντομος διαλογος μοιαζει να καταληγει σε αδιεξοδο. Βεβαια ο νεαρος αντρας εχει κατα τον παραδοσιακο τροπο την τελευταια λεξη, μ' αυτο ομως διολου δεν εχει αντικρουσει την φιλη του. Ουτε κι αυτη εχει αποδυναμωσει την ενσταση του.

«Δεν υπαρχει τιποτα που δεν υπαρχει.» Τι σημαινει στην πρωτη φραση της κοπελας το επιρρημα «τιποτα»; Καπου «οχι κατι», κανενα ον; «Δεν υπαρχει κανενα ον που δεν υπαρχει.» Μ' αυτην την αντικατασταση του «τιποτα» απο «κανενα ον» η φραση της κοπελας γινεται κενη επαναληψη, κατι που παρατηρουμε με ιδιαιτερη σαφηνεια οταν μετατρεψουμε την φραση στο καταφατικο: «Υπαρχει αυτο που υπαρχει.» Αυτη ηταν η προταση της κοπελας;

Οχι, ισως η φραση της δεν ηταν προταση αλλα περισσοτερο επιφωνημα. Η κοπελα ηταν απορημενη η ακομη και συγκλονισμενη με το οτι τοσα πολλα, τα οποια κανεις καταρχην θεωρουσε αδυνατα, απροσμενα ειναι οντως δυνατα και μπορουνε να γινουν πραγματικα. Στο επιρρημα «τιποτα» συνηχει καπως αυτος ο συγκλονισμος. Στην λογικα ορθη παραφραση «οχι κατι» η «κανενα ον» η ιδιαιτερη διαθεση που ανηκει στην λεξουλα «τιποτα» χανεται.

« Πως - το Μηδεν», απαντησε στην κοπελα ο νεαρος, ομως η κοπελα του αντετεινε: « Οχι - και το Μηδεν υπαρχει». Το Μηδεν, το οποιο τωρα η κοπελα πιθανως εννοει, ειναι εκεινο το Μηδεν, εμπρος στο οποιο στεκουμε εμεις οι ανθρωποι παλι και παλι, εκεινο το Μηδεν που διαπερνα και δονει τα παντα επανω σ' αυτην την γη, εκεινο το Μηδεν, τον ζυγο του οποιου οι «θνητοι» φερουν εκ γενετης και δεν μπορουνε ν' αποτιναξουν, ο,τι και να κανουν, και το οποιο παλι χαριζει στην καθε ανασα κατω απο τον ηλιο την μοναδικοτητα της. Αυτο το Μηδεν δεν ειναι κανενα μηδενιστικο Μηδεν, καμια απλη αρνηση ολων των οντων, κανενα μηδενικο η κενο και καμια αφηρημενη φιλοσοφικη εκζητηση αλλα καθημερινο, ολοτελα συγκεκριμενο συμβαν, το συμβαν της «περατοτητας». Γι' αυτο και σ' αυτο το Μηδεν βασικα δεν ανταποκρινεται διολου ενα ουσιαστικο αλλα μαλλον ενα ρημα: Αυτο το Μηδεν «μηδενιζει», οπως ειπε ο Heidegger

σε έναν από τους διασημούς και περιγελαστούς νεολογισμούς του.¹³

Το *μηδενίζον Μηδεν*, το οποίο κατά την ενδεχομένη γνώμη της κοπέλας «υπάρχει επίσης», ήδη από πάντα έχει διεπεράσει και δονήσει κάθε τι που είναι. Και στον συγκλονισμό που συναντήσαμε στην πρώτη φράση της κοπέλας, βρίσκεται ίσως μια εμπειρία του μηδενίζοντος Μηδενός. Όταν είναι *όλα* δυνατά, είναι και *όλα αδυνατά*, τίποτα δεν είναι δυνατό - το Τίποτα, το Μηδεν είναι δυνατό. Μήπως το μηδενίζον Μηδεν έβγαλε από το επιρρημα «τίποτα» στην πρώτη φράση περισσότερα από την απλή αρνήση «κανένα ον»; Μήπως το μηδενίζον Μηδεν ήταν για το επιρρημα «τίποτα» μεταδοτικό;

Όμως ο ατρομητός νεαρός είχε διατυπώσει την άποψη ότι το Μηδεν δεν υπάρχει, και στο τέλος του διαλόγου επεμείνε: «Όμως - αν αυτό είναι ένα τίποτα, τότε και δεν υπάρχει». Το Μηδεν δεν υπάρχει γιατί είναι ένα τίποτα, μηδ-εν. Το Μηδεν είναι μηδεν.

Φυσικά, με φιλοσοφική υποστήριξη, η κοπέλα θα μπορούσε να του είχε απαντήσει: Εχεις δίκιο, το Μηδεν είναι ένα τίποτα, δεν είναι κάτι που είναι· το Μηδεν πραγματικά δεν είναι κανένα ον. Όμως μηδενίζει, και γι' αυτό υπάρχει οντως.

Όμως μ' αυτό θα είχε αποδυναμωθεί η ένσταση του νεαρού; Και η κοπέλα από την πλευρά της, με μια τέτοια αντικρούση, χωρίς να το καταλάβει δεν θα είχε αντικαταστήσει ένα επιρρημα, «τίποτα», με «κανένα ον»; Ο νεαρός, με το «Όμως - αν αυτό είναι ένα τίποτα...», ήθελε να πει μόνον «Όμως - αν αυτό δεν είναι κανένα ον...»; Καθόλου, διότι και το δικό του επιρρημα «τίποτα» σημαίνει πιθανώς περισσότερα· στην υποστήριξη του «Όμως - αν αυτό είναι ένα τίποτα», που καταρχήν μοιάζει να είναι καθαρά λογική, συνηχεί μια αρνήση: Όπου δεν υπάρχει τίποτα, δεν έχει να βρεθεί τίποτα. Όταν δεν έχει να δεις τίποτα και δεν έχει ν' ακούσεις τίποτα, τίποτα να νοιώσεις και να συλλογιστείς, ψαχνε όσο θέλεις. Δεν υπάρχει τίποτα έξω από την σφαίρα του σ' εμάς τους ανθρώπους

¹³ ΜΗ/9, σελ. 114/11, 402/230. Πρβλ. επίσης: ΜΗ/61, σελ. 145-148· W. Křiller, σελ. 207 κ.ε. (για την από τον R. Carnap αρχινισμένη συζήτηση του εναρκτηρίου μαθήματος του Heidegger «Τι Είναι Μεταφυσική;» από το 1929, όπου ήρθε σε γλώσσα το μηδενίζον του Μηδενός).

προσιτο!

Το τιποτα, το οποίο ενδεχομένως εννοούσε ο νεαρός, εννοημένο έτσι, βρίσκεται πολύ κοντά στο ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ του Παρμενίδη: «τιποτα παραεξω!»

Κοπέλα: Δεν υπάρχει τιποτα που δεν υπάρχει.

Νεαρός: Πως - το Μηδεν.

Κοπέλα: Οχι - και το Μηδεν υπάρχει. μηδενίζουν Μηδεν

Νεαρός: Ομως - αν αυτό είναι ένα τιποτα, τότε και δεν υπάρχει. «τιποτα παραεξω!»

Η διευκρίνιση του διαλόγου στο τραμ σχετικά με το Μηδεν μας βοηθάει και παρακάτω στην αντιπαράθεση με τις θέσεις του θεολόγου Alfred Jdggr. Στην «λησμοσύνη» του «του Μηδενος» το Μηδεν είναι αναμφίβολα το μηδενίζουν Μηδεν που ανέφερε η κοπέλα. Αντιθέτα το ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ της θεάς μου φαίνεται πως ισχύει μονον για την σκεψη «τιποτα παραεξω» που εθίξε ο νεαρός, και ακριβώς οχι για το μηδενίζουν Μηδεν. Στον πρώτο κύκλο ερχεται σε γλώσσα η μεγάλη αλληλεχεια ΝΟΕΙΝ και ΕΙΝΑΙ, όπου αυτό το ΝΟΕΙΝ περιλαμβάνει και το ΝΟΕΙΝ ΤΩΝ ΑΠΕΟΝΤΩΝ-ΠΑΡΕΟΝΤΩΝ. Η δεύτερη οδος απορριπτεται διοτι θα οδηγουσε εξω απ' αυτήν την αλληλεχεια.

Εαν το ποιημα του Παρμενίδη έχει να κάνει με το «τιποτα παραεξω» και οχι με το μηδενίζουν Μηδεν, τότε δεν απαρνείται ουτε την περατοτητα ουτε το κενο, ουτε το κακο ουτε το χαος, ουτε την μοιρα ουτε τον θανατο. Αλλωστε στο ποιημα η θνητοτητα εκφραζεται με έναν τελειως αυτονοητο τροπο. Ονομαζει τους ανθρωπους επι τουτου εννεα φορες, τεσσερεις φορες με το τρεχον ονομα ΑΝΘΡΩΠΟΙ και πεντε φορες με ένα μαλλον ασυνήθιστο: ΒΡΟΤΟΙ. Αλλωστε αποκαλούνται «οι θνητοι».¹⁴

Μια αναγνώριση του μηδενίζοντος Μηδενος και η σκεψη «τιποτα παραεξω!» δεν χρειάζεται να αποκλείουν η μια την άλλη, αλλά θα μπορούσαν ακόμη και να ενισχυονται

¹⁴ Το ότι ο Παρμενίδης μ' αυτό θα μπορούσε πάντα να εννοεί μόνο τους άλλους, δηλαδή κρυφα να θεωρεί τον εαυτό του αθανάτο, είναι μια πολύ λίγο αξιοπιστη ερμηνεία. [...]

αμοιβαία. Αλλωστε η κοπέλα και ο νεαρός έχουν και οι δύο δικίο. Οποιος δεχεται το μηδενίζον Μηδεν, το χρειάζεται ίσως λιγότερο να πάρει την οδό του «παραξω». Οποιος προσεχει το «τιποτα παραξω», αυτός τόσο περισσότερο αναγνωρίζει το μηδενίζον Μηδεν. Δεν υπάρχει *τιποτα εξω* από την αλληλεχθεια θνητού, «*μηδενισμενου*» *ΝΟΕΙΝ* ΚΑΙ *ΕΙΝΑΙ*!

Τι ήταν στην Ελέα προτού υπάρξει μηδενισμενο *ΝΟΕΙΝ*; Και «αυτά: αυτά τα βάθη, αυτά τα λιβάδια

κι αυτά τα νερά», τι θα είναι όταν όλοι οι ποιητές θα κείνται «χλωμοί κι αρνητικοί στο αποκρημνο μαξιλαρι» - ή στα ραδιενεργά πεδία των υστατών στρατιωτικών τιμών; Είναι και θνητό, μηδενισμενο *ΝΟΕΙΝ*: *ΤΟ ΓΑΡ ΑΥΤΟΝ ΕΣΤΙ*.

Ο Παρμενίδης, πιστεύω, δεν είναι ο πατέρας μιας δυτικής «λησμοσύνης του Μηδενός». Και ο Martin Heidegger; Υποχώρησε ο Heidegger εμπρός στο Μηδεν, όπως θεωρεί ο Jödeger, κι εάν ναι, εμπρός σε ποιο Μηδεν; Και πώς συμπεριφέρεται το Μηδεν του Heidegger στο *ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ* του Παρμενίδη;

Στο *ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ*, στον δρόμο μιας αναλυτικής του καθημερινού *Dasein* του ανθρώπου, ο Heidegger δοκίμασε μια προσέγγιση στο «ερώτημα του νοήματος του Είναι». Καθότι βεβαία μια αμυδρή κατανόηση του «νοήματος του Είναι» ανήκει στην καθημερινότητα μας. Αυτή η πηγαια κατανόηση του Είναι καθίσταται σαφώς εμπειρατική στην διάθεση του αγχούς. Η ανασα αυτού του αγχούς, είπε ο Heidegger το 1929, «τρεμουλιαζει συνεχώς διαμέσου του *Dasein*». Μας υφαρπαζει το κρατήμα σ' αυτό το οποίο είναι, στο *ον*, και μας φέρνει ενώπιον της ανεστιατότητας του *οντος εν συνολω*. «Το αγχος αποκαλύπτει το Μηδεν», δήλωσε τότε ο Heidegger στο εναρκτήριο μάθημα του. Ο άνθρωπος είναι, είπε, ο «χωρο-φυλάκας του Μηδενός».¹⁵ Αυτό το Μηδεν βρίσκεται σε μια σχέση με τον θάνατο. Ήδη στο *ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ* ο Heidegger είχε γράψει σε εξεζητημένη γλώσσα φιλοσοφών: «Το Μηδεν, ενώπιον του οποίου φέρνει το αγχος,

αποκαλύπτει την μηδενικότητα που καθορίζει το Dasein στην *αρχή* του, η οποία είναι καθαυτή ως το εριμμένο στον θάνατο.»¹⁶ Αργότερα, όταν - όπως λέγεται πως το έθεσε ο Gadamer¹⁷ - ο Hölderlin του έλυσε την γλώσσα, το εξέφρασε απλούστερα: «Καθόσον ο άνθρωπος *είναι*, στέκει στο αναποδραστό του θανάτου. Έτσι το Dasein είναι αυτή καθαυτή η συμβαινούσα αν-εστioτητα.»¹⁸ Όμως ο θάνατος - έτσι γράφει ο Heidegger το 1950 - «είναι η λαρνακά [Schrein] του Μηδενός».¹⁹ Schrein είναι μπαουλό, ντουλαπά και το θησαυροφυλάκιο. Την λέξη την ξέρουμε πλέον από την λαρνακά των λειψάνων και από τον μαραγκό [Schreiner], που κάποτε φτιαχνει και φερέτρα.

Αυτό το Μηδέν είναι το *μηδενίζον Μηδέν*.

Όμως τώρα αποφασιστική είναι - ήδη το 1929 - η εξής συνεκίση του συλλογισμού του Heidegger: Η εμπειρία του μηδενίζοντος Μηδενός, η οποία μας αφαιρεί κάθε κράτημα στο όν και μας φέρνει αντιμετώπους με την ανεστioτητα του όντος εν συνόλω, ακριβώς έτσι μας φέρνει εμπρός στο ανοικείο του Είναι. Κατά την απομακρύνση από το όν, το μηδενίζον Μηδέν μας καθιστά φανερό το Είναι του όντος. «Πρώτα στην φωτεινή νύχτα του αγχούς προβάλλει η πηγαιά ανοικτότητα του όντος σαν τέτοιου: ότι το όν είναι - και δεν είναι Μηδέν.»²⁰ Ο αβυσσαλέος τρομός του Μηδενός καθαυτού μας οδηγεί λοιπόν, όπως είπε αργότερα ο Heidegger, εμπρός στο «θαύμα όλων των θαυμάτων: *ότι το όν είναι*».²¹ Το αγχος λοιπόν, που ονομάζεται στο ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ, δεν είναι φόβος που τα 'χει χάσει, δεν είναι στρουθοκαμηλισμός. Το αγχος αυτό βρίσκεται μάλλον κοντά στον αιδήμονα σεβασμό εμπρός στο θαύμα όλων των θαυμάτων, εμπρός στο μυστήριο του Είναι και του Χρόνου, μάλιστα, καθώς μπορεί να μας κάνει να επαφευθούμε σ' αυτό το μυστήριο, βρίσκεται κοντά στην επαφή στο μυστήριο, κοντά σε μια γνήσια «αφήση». Επαφή στο Μηδέν θα πει: επαφή στο Είναι, «αφήση του Είναι». Ο άνθρωπος ως

¹⁶

¹⁷

¹⁸

¹⁹

²⁰

²¹

«χωρο-φυλακας του Μηδενος» είναι ο «ποιμενας του Είναι».²² Με τον συγκλονισμό για το ότι υπάρχουν τα πάντα και το Μηδεν, ίσως επίασε και την χωρο-φυλακα στο τραμ μια ανατριχίλα για το θαυμα όλων των θαυματων. «Το Μηδεν ως το άλλο προς το ον» - συγκράτησε ο Heidegger το 1943 - το Μηδεν «είναι η καλυπτρα του Είναι».²³ Και, όπως προσέθεσε ο Heidegger το 1950, «ως η λαρνακα του Μηδενος» ο θανατος επιληθαι «εντος του το ουσιωνον του Είναι». Ο θανατος ως η λαρνακα του Μηδενος είναι: «ο ληθαργος του Είναι».²⁴ Η φυλακη του ακροτατου αδιεξοδου είναι το θησαυροφυλακιο το οποιο επιληθαι ενα μυστηριο που περισυλλεγει και φερει τα παντα, κι εμας, που κατοικουμε στην αβυσσο αυτου του *ληθαργου* [...].

Το Μηδεν είναι η καλυπτρα του Είναι «ως το άλλο προς το ον». Διοτι το Είναι δεν είναι ον. Αυτη η διαφορα Είναι και οντος, την οποια ο Heidegger ονομασε «οντολογικη διαφορα», φερνει το Είναι σε μια ταυτοσημια με το Μηδεν, όπως σημειωσε ο Heidegger το 1969 εν ειδει τυπου: «Είναι: Μηδεν: το Αυτο.»²⁵

Ο Heidegger διολου δεν υποχωρησε εμπρος στο Μηδεν μετα το 1929, όπως ισχυριζεται ο Jdger, για να το κανει ολο και περισσοτερο να συμπιπτει με ενα Είναι που «λησμονησε το Μηδεν». Αντιθετα γι' αυτον το Είναι απο παντα κατα εναν ορισμενο τροπο συνεπιπτε με το Μηδεν. Ετσι ηδη το 1929 μπορουσε να γραφει: «Το ον μας είναι γνωστο - ομως το Είναι; Δεν μας πιανει ιλιγγος οταν θελουμε κατι τετοιο να το καθορισουμε, εστω και μονον να το συλλαβουμε ειδικα; Δεν είναι το Είναι κατι σαν το Μηδεν;»²⁶

Οπως και να 'χει το Μηδεν του Heidegger είναι παντως το μηδενιζον Μηδεν και δεν ανταποκρινεται στο «Τιποτα παραεξω!» του νεαρου στο τραμ.

Σ' ενα τραγουδι του κρασιου με τον τιτλο«Vanitas! vanitatum vanitas!»²⁷ και ο Goethe

²²

²³

²⁴

²⁵

²⁶

²⁷

Θιγει σιγαλα το μηδενιζον Μηδεν:

Το 'ριξα στο τιποτα.

Γιουχου!

Γι' αυτο κι ειμαι τοσο καλα σ' αυτον τον κοσμο.

Γιουχου!

Κι οποιος θελει να 'ναι συντροφος

Ας τσουγκρισει μαζι μου, ας τραγουδησει μαζι μου

Μ' ενα κερασμα κρασι.

Το 'ριξα στο χρημα και στα πλουτη

Γιουχου!

Κι εχασα χαρα και κεφι.

Ωχ!

Τα φραγκα τρεχαν δω και κει

Τα γυρευα 'πο δω και φευγαν απο κει.

Το 'ριξα τωρα στις γυναικες

Γιουχου!

Και τραβηξα πολλα.

Ωχ!

Η λαθος γυρεψ' εναν αλλο

Η πιστη 'ταν βαρετη

Η πιο καλη δεν καθησε.

Το 'ριξα στα ταξιδια.

Γιουχου!

Κι αφησα την πατριδα μου.

Ωχ!

Και πουθενά δεν βολεψτηκα,

Το φαϊ 'ταν ξενο, το κρεββατι κακο,

Κι ουτε με καταλαβανε.

Το 'ριξα στη φημη και την τιμη.

Γιουχου!

Και για δεξ! να 'σου ο αλλος με πιο πολλη.

Ωχ!

Οπως και να διακριθηκα

Ο κοσμος με στραβοκοιταζε,

Μ' ολους τα χαλασα.

Το 'ριξα στον πολεμο και τη μαχη.

Γιουχου!

Κι ενα σωρο νικες πετυχαμε.

Γιουχου!

Μπηκαμε στη χωρα του εχθρου.

Ο φιλος δεν τα περνουσε καλυτερα

Κι εγω εχασα το 'να ποδι.

Τωρα το 'ριξα στο τιποτα.

Γιουχου!

Κι ολος ο κοσμος δικος μου.

Γιουχου!

Τελειωνει τωρα φαΐ και τραγουδι.

Πιειτε μου τωρα ασπρο πατο

κι αδειαστε τα ολα.

Το Μηδεν, στο οποιο το 'ριξε ο ποτης, ειναι το τιποτα του Ειναι (χρημα, γυναικες, ταξιδια, φημη, νικη). Στο ποιημα λειπει μεν μια στροφη ακομη: «Το 'ριξα στη μπουρα και στο κρασι...» Παρολαυτα το τραγουδι δειχνει - αν και αρκετα βεβιασμενα - πως το μηδενιζον Μηδεν μπορεί να απελευθερωνει και να χαροποιει.²⁸ **περαν χαρας και λυπης.**

Το Μηδεν ως καλυπτρα του Ειναι μπορεί να θυμηση και το Μηδεν στην κινεζικη και ιαπωνικη νοηση, εκεινο το κενο το οποιο, οπως λενε σ' εμας τους Ευρωπαιους, καταδεικνυεται ως καθαρη, τα παντα σκεπουσα πληροτητα.²⁹

Το Ταο ειναι κενο,

μα στο εργο του ανεξαντλητο.

Μια αβυσσος, ω,

δειχνεται σαν η πηγη των μυριων οντων.³⁰

Εδω ανηκουν ισως μερικες ρησεις των λεγομενων Μυστικων του ευρωπαϊκου Μεσαιωνα για τον θεο. «Ο θεος εχει ολη την πληροτητα ως Ενα», ειπε ο Eckhart και, σε ενα αλλο σημειο: «Εαν λοιπον δεν ειναι ουτε καλωσυνη ουτε Ειναι ουτε αληθεια ουτε Ενα, τι ειναι τοτε; Δεν ειναι απολυτως τιποτε, δεν ειναι ουτε αυτο ουτε εκεινο.»³¹ Και ο θεος του Eckhart ειναι προφανως συναμα τιποτε και πληροτητα.

Το Μηδεν του Heidegger μπορεί λοιπον να μας κανει να σκεφτουμε τον Goethe, τον Λαο Τσε, τον Βουδισμο Ζεν και τον δασκαλο Eckhart - με το ΜΗ ΕΙΝΑΙ του Παρμενιδη, κατα

²⁸

²⁹

³⁰

³¹

την γνώμη μου, δεν έχει τίποτα κοινό. Γι' αυτό δεν μπορώ να συμφωνήσω με την ερμηνεία της δεύτερης οδού από τον Martin Heidegger. Εάν και ο Heidegger ασχολήθηκε εντατικά με το ποίημα του Παρμενίδη, στις δημοσιεύσεις του εκφράστηκε εντυπωσιακά λίγο και μάλιστα ασαφώς για την «μη οδό».³² Καθαρότερα συνέβη σε ένα μάθημα το 1935. Εκεί ο Heidegger σχεδόν ταύτισε το Μηδεν του Παρμενίδη με το δικό του μηδενίζον Μηδεν: Στον Παρμενίδη «ο τρομός της δεύτερης οδού προς την αβυσσό του Μηδενός δεν πρέπει να εμείνε ξένος», ο Παρμενίδης πρέπει να «*εννοήσει* την οδό του Μηδενός ειδικά» και τελικά να καλεί στην «*δια-κρίση για το Είναι εναντία στο Μηδεν*». Ιδιαίτερα σήμερα πρέπει «στο ερώτημα για το Είναι να πάμε εκπεφρασμένα έως το όριο του Μηδενός και να το συμπεριλάβουμε στο ερώτημα του Είναι [...]»³³

Αυτή η ερμηνεία μοιάζει να είναι πολύ ακροβατισμός: Ενώ ο Heidegger κατηγορεί τις επιστήμες κι εμάς όλους πως «δεν θέλουμε να ξέρουμε τίποτε για το Τίποτε [Μηδεν]»³⁴, δεν τον ενοχλεί το ότι η θεα αποτρέπει εκπεφρασμένα τον Παρμενίδη από την δεύτερη οδό, την δηθεν οδό του μηδενίζοντος Μηδενός. Ο Παρμενίδης βέβαια δεν πηγαινεί έως το όριο αυτού του Μηδενός, εάν ζητά να αποφυγεί την δεύτερη οδό πάση θυσία.

Όμως η ακροβασία γίνεται περιττή εάν στο ΜΗ ΕΙΝΑΙ του Παρμενίδη δεν αναγνωρίσουμε το μηδενίζον Μηδεν αλλά την σκέψη «δεν υπάρχει τίποτα παραξω». Τότε η συνεπής αποφυγή της δεύτερης οδού διόλου δεν ακυρώνει το μηδενίζον Μηδεν.³⁵

Εάν και η σκέψη της μεγάλης αλληλεχρείας από νοείν και είναι αναδύεται υπονοούμενη κατ' επαναληψή στην πορεία της δυτικής φιλοσοφίας, εστώ και κατά προοδευτικά επιτεινόμενο ανθρωποκεντρικό τρόπο, τότε είναι φυσικό να αναρωτηθούμε εάν αυτό δεν συμβαίνει και με την σκέψη «τίποτα παραξω!». Μόνο που είναι πεσιςσοτερο

32

³³ [...] παντως σε ένα σημείο [...] βρίσκεται μια διατύπωση η οποία οντως θυμίζει το «τίποτα παραξω!»: «το (κλειστό) Μηδεν». Πρβλ. και ΜΗ/VA, σελ. 256/248: μη εον «ως παρακρατηση του Διπτυχου» (παρουσίας και παροντων, δηλ. ως αρνήση της εκτέλεσης Είναι και Οντος, ως Αβατο: πρβλ. σελ. 446κ.ε.).

34

35

δυσκολο να βρεθούν αντιστοιχα ιχνη. Μήπως εγκείται στην θεολογική παραδοση της Δυσης; Το ερωτημα, τι θα ηταν εαν δεν υπηρχαν ανθρωποι, ειναι λιγοτερο συγκλονιστικο οταν θεωρεται δεδομενο εξαρχης οτι ενας αιωνιος θεος βλεπει τα πραγματα και δικως ανθρωπους και ηταν εκει κατα την «δημιουργια εκ του μηδενος». Και ομως ηδη ο Thomas von Aquin χρειαστηκε να εκτεθει στο ερωτημα οταν μεταξυ 1256 και 1259 εγραψε: «Γι' αυτο, ακομη κι εαν δεν υπηρχε ανθρωπινος νους, τα πραγματα θα ονομαζονταν το ιδιο >αληθινα< ως προς τον θεϊκο νου. Εαν ομως γινονταν να σκεφτουμε πως και τα δυο νοητικα δυναμικα ειχαν καταργηθει και τα πραγματα - κατι παντως αδυνατο - ειχαν παραμεινει, τοτε δεν θα απεμενε κανενα νοηματικο περιεχομενο της αληθειας.»³⁶

Ουτε θα ηταν δυνατο να παραμεινουν τα πραγματα μονα τους, ουτε θα ηταν νοητο οτι ο θεϊκος νους θα ειχε καταργηθει. Η τρομακτικη δυνατοτητα οτι δεν θα υπηρχε πλεον αληθεια, αναλαμπει στιγμιαια, ομως αμεσως συμμαζευεται και παλι. Θα ηταν αναμενομενο βασικα οτι στους Νεωτερους Χρονους, οπου ο αιωνιος θεος αρχιζει να κλωνιζεται, το συμμαζεμα θα διακοπονταν. Πραγματι, και μαλιστα στο ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ενος συγχρονου θεολογου βρισκεται η ανησυχητικη προταση: «Ειναι παραξενο να συλλογιζεται κανεις εναν κοσμο αδειο απο λογικα οντα.»³⁷

Η προταση ειναι του George Berkeley, ο οποιος το 1710 ορισε το Ειναι ως «percipi» και μ' αυτο διατυπωσε μια νεωτερη ανθρωποκεντρικη παραλλαγη της μεγαλης αλληλεχειας NOEIN και EINAI.³⁸ «Ειναι παραξενο ...» - στον συλλογισμο ενος κοσμου αδειου απο λογικα οντα ανοιγεται μια αβυσσος. Για τον George Berkeley απο πανω της περασε μια γεφυρα ακομη: Συγκρατησε δηλαδη πως τα πραγματα, «οσο δεν αναγνωριζονται απο μενα πραγματικα η δεν υπαρχουν στο πνευμα μου η στο πνευμα καποιου αλλου πλασματος, ειτε δεν εχουν καμια υπαρξη ειτε πρεπει να υπαρχουν στο πνευμα ενος

36

37

38

αιωνιου οντος [...]».³⁹ Δεν υπαρχει τιποτε εξω απο τον ανθρωπινο νου και το ανθρωπινο Ειναι, εκτος κι αν προκειται για τον επισης νοωντα θεο.

Αφοτου στην περαιτερω πορεια των νεωτερων χρονων αυτος ο θεος υποχωρησε ακομη περισσοτερο, κατα περιεργο τροπο η παραξενη σκεψη δεν επροβαλε καπου εντονωτερα. Αυτο εγκειται ισως στην κυριαρχια του νεωτερου αντικειμενοποιου υποκειμενου. Οταν η αντιληψη του γινεται μετρο ολων των πραγματων, τοτε το «τιποτα παραξω» ευκολα μεταβαλλεται στην αδιαφοροποιητη θεση «πιστευω μονο σ' αυτο που γνωριζω με τις αισθησεις μου», και απεναντι σ' αυτην την γνωση κατοπιν πρεπει να συζητηθουν κριτικα οι δυνατοτητες και τα ορια του λογικου. Μπορει τοτε να γινει γνωστο κατι εξω απ' αυτα τα ορια, ενα «πραγμα καθαυτο», η οχι; Με την εριδα σχετικα με το ερωτημα των ικανοτητων του γιγνωσκοντος υποκειμενου, ο «παραξενος συλλογισμος» που εθιξε ο Berkeley, τον δεκατο ενατο αιωνα μπαινει σιγαλα στο περιθωριο. Τουτο ποσο μαλλον καθως στο μεταξυ η φυσικη επιστημη εχει ξεκινήσει τον Blitzkrieg της και κυριευει ολο και περισσοτερες ανεξερευνητες περιοχες. Τωρα γνωριζουμε τι ηταν και τι θα ειναι διχως τον ανθρωπο. Πριν υπαρξουν οι ανθρωποι - ανακαλυπτει ο Darwin - υπηρχε η βιολογικη εξελιξη. Πολυ μετα απο τοτε που δεν θα υπαρχουν επανω στην γη ουτε ανθρωποι ουτε ζωη - ανακαλυπτει ο φυσικος και θεωρητικος της εντροπιας Ludwig Boltzmann - θα ειναι ο «θερμικος θανατος του κοσμου». Ο «παραξενος συλλογισμος» απωθειται απο την νικηφορα επιστημη στο περιθωριο.

Παντως στον εικοστο αιωνα τολμα και παλι να ξεπροβαλει. Αφενος βεβαια διοτι εκεινος ο Blitzkrieg στην περαιτερω πορεια γεννησε την δυνατοτητα να συμβει ενας «θερμικος θανατος του κοσμου» πολυ νωριτερα, οσο υπαρχουν ακομη ανθρωποι επι γης, και μαλιστα προκαλουμενος απο τον ανθρωπο. Τωρα το ερωτημα τι θα ειναι στην Velia οταν δεν θα υπαρχουν πια επιζωντες, δεν ειναι πλεον διολου παιχνιδι της σκεψης. Αφετερου, με το *φαινομενολογικο* κινημα στις αρχες αυτου του αιωνα, αναγγελθηκε μια

*μεταθεση του τοπου της μεγαλης αλληλεχειας προς τα πισω, μια ωση προς τα πισω στην ιεραρχια του «NOEIN» και του «EINAI».*⁴⁰

Ο ιδιος ο Franz Brentano, ο οποίος με την διατριβη του ειλκυσε την προσοχη του Heidegger στην «πολλαπλη σημασια του οντος κατα τον Αριστοτελη»⁴¹, ως δασκαλος ανοιξε το βλεμμα του Edmund Husserl για την *αναφορικότητα*, το οτι τα φαινομενα της συνειδησης εχουν «κατευθυνση». Η επιθυμια ειναι επιθυμια *για κατι*· η αντιληψη ειναι αντιληψη *απο κατι*, ακομη και παραδειγματος χαριν σε μια λεγομενη ψευδαισθηση. Με τον Husserl η αλληλεχεια της νοουσας προσληψης και του προσλαμβανομενου εγινε η αφετηρια της φαινομενολογιας. Το βλεμμα για την αναφορικότητα ηταν η πρωτη διαδρομη προς την μετεπειτα μετα-θεση.

Αυτο το κινημα εγινε ακομη σαφεστερο για τον μαθητη του Husserl Martin Heidegger χαρη στις ΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ του Husserl επανω στην λεγομενη «κατηγορικη θεωρηση» [«kategoriale Anschauung»]. Στην αντιληψη απο κατι, αντιλαμβανομαστε περισσοτερα απο το απλως αισθητηριακα εμπειρατο. Βλεπουμε «αυτο το μπαρ του ξενοδοχειου», και ηδη εχουμε δει περισσοτερα απο μονο ενα μπαρ ξενοδοχειου, δηλαδη τουλαχιστον και το «αυτο το», το οποιο μολις ειπαμε. *Βλεπουμε* στην «κατηγορια» της «αυτο-τητας»· δινεται «κατηγορικη θεωρηση»! Αυτη ειναι η κρισιμη καμψη προς την φαινομενολογια του Heidegger και μια δευτερη διαδρομη κατα την μετα-θεση. Ο Heidegger θα επιχειρησει να δειξει πως βλεπουμε κι ακομη περισσοτερα, παραδειγματος χαριν οτι αυτο το μπαρ του ξενοδοχειου *ειναι*. Προσλαμβανουμε το *ειναι*, αυτο καθαυτο. [*Τι καλειται Νοηση; [Was heit Denken?], σελ. 106:*

Στον κηπο υπαρχει ενα δεντρο. Λεμε γι' αυτο: το δεντρο ειναι ομορφο. Ειναι μηλια. Αυτον τον χρονο δεν ειναι πολυ καρπερη. Ειναι τοπος οπου συχνα μαζευονται πουλια. Ο οπωροκαλλιεργητης μπορει να πει γι' αυτην και αλλα. Ο επιστημων βοτανολογος, ο οποιος παραστειναι το δεντρο ως φυτο, μπορει να βρει για το δεντρο ενα σωρο

⁴⁰

⁴¹

πραγματα. [...]

Προς στιγμήν ας διαγραφούμε το «είναι» και την φράση «το δέντρο είναι». Ας υποθέσουμε πως ακόμη δεν έχει ειπωθεί καν. Ας δοκιμάσουμε τότε να πούμε: το δέντρο είναι ομορφό· το δέντρο είναι μηλίο· δεν είναι πολύ καρπερό. Διχώς εκείνο το «είναι» στην φράση «το δέντρο είναι», αυτές οι αποφανσεις, και μαζί ολη η βοτανική επιστήμη, θα επεφταν στο κενό.] όχι. **Οι αποφανσεις, οι αποφαιτικές προτάσεις, δεν προσλαμβάνουν το Είναι καθαυτό αλλά το συγχεουν με το ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ. Το ΕΣΤΙΝ μόνον εκεί που λέγονται τα ΣΗΜΑΤΑ.** Τώρα η μετα-θεση της μεγάλης αλληλεχέιας νοήσης και είναι γίνεται προφανής. Η κυριαρχία του αντιλαμβανομένου, γιγνώσκοντος υποκειμένου διασπάται, και το ερώτημα της γνωσιολογίας, πως απολήγει η γνώση στο γιγνώσκομενο, καθίσταται περιττή καθοτι βεβαία η γνώση είναι από πάντα στο γιγνώσκομενο. Δεν παραστίνω [εγώ] το δέντρο ενώπιόν μου, αλλά το δέντρο μου παρουσιάζεται, μου μιλάει.⁴² Το μάτι του σχεδιαστή δεν είναι «το πρώτο» [βλ. Εικόνα σελ. 34. Dogger: «το πρώτο είναι το μάτι, που βλέπει, το άλλο είναι το αντικείμενο, που βλέπεται, το τρίτο είναι η έκταση αναμεσα.»] · πιο πριν έρχεται η ξαπλωμένη γυναίκα που του μιλάει.⁴³

Η μετα-θεση σπαζει το κελυφος της συνειδησης, και μαζί τα οπτικά και τα υπολοιπα παραθυρά των αισθησεων που μεσολαβούν στην συνειδηση μια εικόνα του κόσμου έξω. Είμαστε ήδη από πάντα στον κόσμο «έξω»· όταν ο σχεδιαστής δει την γυναίκα, είναι ήδη σ' αυτήν. Με την μετα-θεση το *raster* καθίσταται περιττό και η συνομιλία με τον επισκοπό Berkeley μπορεί να ξεκινήσει εκ νέου, από έναν άλλο τόπο. «Είναι παραξένο να συλλογίζεται κανείς έναν κόσμο αδέιο από λογικά όντα.»

Τον Heidegger οντως τον συναρπασε ένας τέτοιος παραξένος συλλογισμός (διχώς να αναφερθεί στον Παρμενίδη). Έτσι για παραδειγμα έγραψε στο ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ πως όταν δεν υπάρχει *Dasein* δεν υπάρχει και κόσμος: «Τότε και το ενδοκοσμικό όν ούτε είναι αποκαλυπτό ούτε μπορεί να βρίσκεται στην λήθη. Τότε ούτε μπορεί να ειπωθεί ότι το όν

42

43

είναι ούτε ότι δεν είναι. *Τώρα*, όσο είναι κατανόηση του Είναι και μαζί κατανόηση προ-χειροτητας, μπορεί βεβαιώς να ειπωθεί ότι *τότε* το *ον* θα εξακολουθήσει να είναι.»⁴⁴ Λίγα χρόνια αργότερα ο Heidegger σε ένα μάθημα διευκρίνισε: «Όμως στην ουσία δεν μπορούμε να πούμε: Υπήρχε μια εποχή που ο άνθρωπος δεν *ήταν*. Ο άνθρωπος ήταν και είναι και θα είναι σε κάθε εποχή, διότι ο χρόνος χρονίζει μονον όσο ο άνθρωπος είναι.»⁴⁵ Γι' αυτό ως αρχή δεν μπορεί να υπάρχει καμία «αιωνία αλήθεια», κατι στο οποίο είχε παραπεμψει εμφαντικά ήδη το ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ: «Προτού να είναι Dasein και αφοτου δεν θα είναι πλέον Dasein, δεν ήταν καμία αλήθεια και δεν θα είναι καμία [...] Το ότι υπάρχουν >αιωνίες αληθείες< μπορεί να αποδειχθεί επαρκώς μονον όταν κατορθωθεί η αποδείξη ότι Dasein ήταν και θα είναι εις πάντας τους αιώνας.»⁴⁶

Αυτή η αποδείξη θα κατορθωθεί όσο και η κατασκευή του αεικινήτου. Δεν υπάρχουν αιωνίες αληθείες και οι λέξεις *είναι*, *θα είναι* και *ήταν* χάνουν κάθε νοήμα «όταν δεν υπάρχει Dasein». *Δεν υπάρχει τίποτα έξω από την μεγάλη αλληλεχρεία NOEIN και ΕΙΝΑΙ.*

ΜΗΔΕΝ Δ ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ.

44

45

46